

*Не треба нам ні сліз, ні співчуття,
Бо в нас не смерть, а бій перед очима.
УПА — це наша юність і життя,
УПА — це купина неопалима.*

Г. Ткачук

1

Студентки Київського престижного вишу готувалися до першої у цьому навчальному році вечірки, присвяченої першокурсникам. Програму вечора щороку готували студенти-випускники. На кожному факультеті до цього свята презентувався свій номер, який би віддзеркалював обрану професію і запам'ятався не тільки новачкам, а й самим випускникам.

Кімната в гуртожитку нагадувала вулик, в який забрався непрошений гість і намагається пограбувати бджолині запаси. Одні заходили до кімнати тихо й непомітно виходили, інші ж залітали вихором — і все навколо них вертілося. Кулею до кімнати влетіла й Надя Панчук. Округле біле обличчя дівчини, в центрі якого, здавалося, випадково —

такий він був маленький, задерикований — барабулькою ліпився ніс, було особливо збуджене. Заклопотаним поглядом дівчина обвела всіх присутніх і підійшла до Слави Козак, що тулилася біля свого ліжка на маленькому стільчику, який невідомо звідки тут узявся.

— Славцю, ти вже свою блакитну сукню віддала комусь? Якщо ні, то дозволь мені в ній цього вечора покрасуватися. Вона мені дуже до лиця, та й Русликові моему я в ній подобаюся... — опустила додолу облесливі, як у лисички, очі й присіла на ліжко біля Слави.

— Ти вже запізнилася, бо ту сукню сьогодні одягаю я! — втрутилася до розмови Галина, Славчина подруга.

Вона знала, що Слава не любить позичати свої речі, але й нікому не відмовляє. Характер такий. От не може відмовити — і все, а деякі хитрі дівчата цим користуються. Ніби не розуміють, що після них речі потрібно прати або ретельно чистити, щоб одягти на своє тіло.

— Не хвилюйтеся, дівчата, бо в мене її нема. Вдома залишила, та й вона вже така знищена, що й сама не хочу її одягати, — не приховувала роздратування Слава.

Це гарне ім'я дав дівчині батько. Як була маленькою — мама з бабунею називали її Миросоєю, а серед столичного студентства таке ім'я зустрічалося рідко, тому його уніфікували у вимові й кликали дівчину просто Славою. Лише викладачі, коли робили перекличку, вимовляли протяжно Ми-ро-сла-ва, як щось старовинне і далеке, пов'язане мало не з Ярославом Мудрим. У західній Україні дівчат часто називали такими старовинними іменами, зовсім не пов'язуючи їх із київськими князями. Згадану щойно сукню минулого року подарувала Славі мама. Вона пам'ятала своє несите дівування і доньці хотіла дати те, чого не мала сама. Зустріч нового 2005 року група замовила в барі неподалік від гуртожитку. Слава одягла свою нову сукню і викликала заздрість у багатьох дівчат, особливо приїжджих із села, бо їхні батьки не спроможні були витратити гроші на дорогі забаганки своїх доньок. Славина ж мама вже кілька років працювала в Італії, а недодану дочці любов намагалася компенсувати дорогими речами. Дівчина, не привчена до розкоші в дитинстві, тепер хоч і мала все необхідне, але

до своїх речей ставилася дуже бережливо. Вона знала, що за кордоном гроші мамі даються нелегко, тому не ходила часто по барах, як це робили інші дівчата, одягнені набагато скромніше. Слава ніколи не брала грошей у борг, хоч їй ніхто і не відмовив би. Бабуня вчила витратити тільки ті кошти, на які можеш розраховувати впевнено. Чому увагу подруг було прикуто саме до голубої сукні? Та тому, що, одягнувши її вперше, Мирослава знайшла щастя, якого прагне кожна дівчина. Смішно, але студентки, навіть уже закінчуючи виш із різноманітних спеціальностей, продовжували вірити в подібні прикмети й повір'я. Однокурсниці, котрі мешкали в гуртожитку, позичали у Слави ту сукню, бо надіялися також познайомитися з гарним хлопцем, як поталанило свого часу власниці щасливого вбрання.

... Того новорічного вечора невеличке приміщення бару якраз вмістило одну групу студентів. У ній переважали дівчата, тому на вечір не кожній пощастило прийти у супроводі сильної статі. Одинокі дівчата сиділи окремим гуртом, веселилися і не минали увагою жодного хлопця, який випадково потрапляв того вечора до обраного бару. Крутячи на столі пляшку, вони проводили жеребкування: на кого вона вказувала, та дівчина йшла до барної стійки, де зупинився хлопець, і запрошувала його до свого гурту. Колись танцювали тільки парами, й одинокі дівчата приречені були спостерігати за танцями інших. Тепер танцюють всі в одному колі, з кавалерами і без них, — аби лише вистачало здоров'я. Над ранком, коли всі вже були стомлені і все частіше поглядали на вихід, щоб тихенько і собі залишити розпашілий гурт, біля бармена, ніби з-під землі, з'явилася група молодиків. Візитери вже були добре напідпитку, й, мабуть, шукали пригод. Оглянули гостей і побачили, що серед них багато самотніх дівчат. Поблизу стійки танцювала Слава з дівчатами. Один із новоприбулих прискіпливо зміряв її поглядом, і вона йому явно сподобалася, бо зі свого поля зору він її вже не випустив. Струнка, з гарними довгими ногами, які ніби росли від вух, дівчина не звертала уваги на хтиві погляди чоловіків. Коли танець закінчився, Слава поправила зачіску і повернулася на своє місце. Подруги вирішили замовити по філіжанці кави й завершувати

нудне, правду кажучи, святкування Нового року. Так довго готувалися до нього і чекали дива, але нічого особливого не сталося. І так завжди: свято створити мусиш собі сам. Слава також мала надію на перемини у новому році в її особистому житті. На свято Андрія в гуртожитку дівчата ворожили на хлопців, і їй випало, що вона цього року має вийти заміж. Постійного хлопця не мала, тому лише посміхнулася, прочитавши «льос», який витягла. Сміху й веселощів того вечора було багато.

Високий чорнявий молодик у модному «прикиді» застібнув гудзики піджака, поправив долонею волосся, підморгнув товаришам і рушив до столу, де дівчата доїдали салати й смакували щойно принесеною кавою.

— Можна запросити до танцю вашу подругу в голубій сукні? — галантно вклонився хлопець перед сидячими за столом.

— Якщо ви вже так гарно просите, то ми відпустимо Славу танцювати, — сміючись сказала Оксана, випихаючи подругу з-за столу.

Дівчина зашарілася: чому це саме на неї звернув увагу парубок, адже біля неї сиділи й привабливіші дівчата. Відмовлятися від танцю вже не могла, бо всі дружно підморгували і випихали її з-за столу до молодика.

Додому однокорупниці поверталися вже без неї. Незнайомець до кінця забави дівчину від себе не відпустив. Вони танцювали лише удвох, бо всі гості вже потомилися й розходилися по домівках, а музиканти нетерпляче поглядали на годинник, щоб швидше завершити святкову програму.

— Вам дуже личить голубий колір, — наголосив уже вкотре молодик — А погляд ваших очей збиває мене з ніг.

— Чому ж ви ще стоїте? — посміхнулася Слава, бо про дію свого незвичного погляду чула не від одного парубка.

— А я в діда свого вдався, він у мене до жіночих звабстійкий, — посміхнувся хлопець, щораз міцніше обвиваючи тонкий стан дівчини.

— Може, для початку скажете, як вас звати, аби відразу про діда не запитувати? — із сарказмом запитала Слава і трохи вивільнилася з обіймів.

– А хіба ви не знаєте? Мене тут знають усі, а звать Арсеном. Коли кому що треба, тоді йдуть до мене, бо я нікому не відмовляю, – зухвало відповів молодик, вважаючи себе у кількомільйонному місті популярним і потрібним.

– Вперше чую. Та й ви імені Мирослава, напевно, також не чули?

– Це, мабуть, якесь західняцьке, бо в нас і справді таких нема. Але гарне ім'я. Звучить разом: Мир і Слава. Що кому до вподоби, але люди вибирають частіше Славу, бо її більше прагнуть. А вас як переважно величають?

– Мама і бабуся – Миросею, а в гуртожитку всі – Славою, – відповіла дівчина і звернула увагу на своїх подруг, які при виході з залу дружно і злегка кепкуючи махали їй руками.

Слава у відповідь тільки посміхнулася, і бігти за ними слідом не поспішала. Музиканти тим часом вже потомилися від роботи і включили фонограму зі спокійною мелодією. Так промайнуло ще кільканадцять хвилин, аж поки адміністратор не оголосив про закінчення вечірки, яка плавно перейшла в ранок історичного року.

На вулиці стояла осіння погода. Сніг, що випав цього року на початку грудня, перед Миколаєм велів усім довго жити й надовго поступився місцем осені, яка пропустила зиму лише на крок уперед, а потім ще не раз намагалася повернутися. Звечора вийшли з гуртожитку в модельних черевичках, а вранці вже й валянки не завадили б. Вулиця гомоніла святково одягненими людьми, які полишали теплі приміщення звеселяючих закладів, але продовжували святкувати.

– Може, до ялинки підемо? Чомусь не хочеться до гуртожитку, – запропонував Арсен.

– Я б із задоволенням, але на вулиці дуже слизько, і мені важко триматися на ногах, – зізналася Слава. Щось її притягувало до цього самовпевненого хлопця, і вона не хотіла, щоб їхнє знайомство перервалося назавжди.

– Я тебе підтримаю! – парубок міцно охопив її стан.

– Ми вже на ти? – здивувалася дівчина, хоч і не була певна, що такий хлопець буде довго дотримуватися всіх правил етикету.

– Вибачте, пані! Так у вас, здається, кажуть?

– Правильно. Хіба важко вимовити ввічливе слово? У нас до всіх жінок так звертаються і не вважають це чимось ганебним, – різко відповіла дівчина, бо вловила у словах Арсена ніби насмішку.

– Я не мав наміру, Славочко, вас образити, бо ще не отримав згоди на похід до ялинки, – посміхнувся хлопець, неприховано глузуючи з неї.

– Якщо ваша ласка, – попросила дівчина твердо, – проведіть мене до гуртожитку. Мені холодно в ноги, та й нагулялася вже достатньо на сьогодні.

Вони обоє були змучені, кожному хотілося якнайшвидше притулитися до подушки, тому добра розмова не виходила. Дівчата вже, мабуть, другий сон бачать, а вона сперечається на вулиці з хлопцем, якого вперше і, може, востаннє бачить. Арсен також не став наполягати на прогулянці до ялинки. Мовчки взяв дівчину під руку, і вони повернули до гуртожитку.

Вулицею снували перехожі: і ті, які після забави поверталися до своїх домівок, і ті, що поспішали до праці у святковий день. Представники таких «святозалежних» професій, мабуть, найменше чекають свят.

– Славо, ви спати довго любите? – раптом запитав Арсен.

– Чому це вас так цікавить? – посміхнулася дівчина. – Маємо кілька вільних днів перед сесією, можна й виспатися.

– О четвертій я чекатиму вас біля гуртожитку. Згода? Тільки тепліше одягайтеся, щоб знову не казали, що вам холод дошкуляє.

Слава і не подумала відмовлятися, бо хотіла продовжити знайомство з цим самовпевненим хлопцем. Щось у його характері було таке, що мало зустрічалося в інших. Певдинка зухвала, але й не відразлива, як це часто буває.

Після того вечора в кімнаті часто згадували Славину блакитну сукню, яку дівчата вважали щасливою. Підтвердженням було те, що котра б із дівчат не одягала її, того ж таки вечора в неї неодмінно відбувалося цікаве знайомство. Слава вже не одягала її, бо після кожної позички сукня втрачала вигляд, а перед самими літніми канікулами Марійка Величко необережно притулилася до чиеїс ци-

гарки найпомітнішим місцем і зіпсувала її. Принесла акуратно складеною в поліетиленовому пакеті й нічого про дірку не сказала. Чи не помітила, чи надіялася, що ваду не відразу помітять і їй не доведеться виправдовуватися. Слава побачила ваду вже вдома, коли зібралася привести сукню до нормального стану. Претензій уже не було кому висувати. Тому й вона тихенько, аби не помітила бабуня, заховала її до старої валізи і дала собі слово не позичати в майбутньому жодної речі з власного гардеробу...

Із миттєвих спогадів Славу вивела однокурсниця, що знаходилася ще в кімнаті.

— Може, щось інше маєш класне? — почула над головою Надин голос.

— На позички в мене речей нема! — різко відповіла Слава і підвелася зі стільця.

— Тебе яка муха вкусила? Всі на себе одягнеш? — не хотіла Надя зрозуміти того, що їй відмовлено, і вона тепер мусить задовольнитися тим, що має у власному гардеробі.

Своє вбрання не завжди гірше за чуже, але людина ніяк не хоче позбутися звички ходити на позички. Надя надула свої пишні губки, різко розвернулася на одній нозі й вибігла з кімнати так же швидко, як і влетіла. Дівчата мовчки перезирнулися і подивилися на Славу. За чотири роки вона вперше відступила від своїх правил.

— А ти чому не збираєшся на вечірку? Чи, може, і тобі якої сукні бракує, то ми раді допомогти, — підійшла Галина до Слави. — Фізія якась кисла... Не хочеш сказати причину поганого настрою?

— Я не йду з вами. У мене багато справ, та й до гульок душа не тягнеться, — призналася дівчина.

— Ви так і не помирилися з Арсеном після весняної сварки? — запитала Галина.

Вона була в курсі сердечних справ подруги і знала, як та переживала в останні дні перед канікулами.

— Я його від весни бачила лише раз, і то здаля. А якби й зустрілася, то зробила б вигляд, ніби він мене зовсім не цікавить.

— А тепер мучишся? Я ж бачу, як ти за ним сохнеш, то ходи на вечірку і там його зустрінеш, — порадила Галина, щоб хоч трохи втішити подругу.

Вони обидві знали, що у хлопця зажди водилися гроші, тож перевагу він віддавав ресторанам та барам, а не студентським вечіркам, де проводила свій вільний час малозабезпечена молодь. Майже кожна дівчина мріяла про такого кавалера, який не рахує в кишені копійки і пропонує відвідати якийсь солідний розважальний заклад. Модно зараз вихвалитися, що у тому чи іншому ресторані, чи казино вже була, мовляв, один раз, а в тому двічі...

— Ви йдіть, дівчата, бо я й справді сьогодні не в формі. Голова болить, тож якраз буде нагода спокійно відпочити від гармидеру, — відмовилася остаточно Слава.

Подруги нанесли макіяж, покрутилися перед дзеркалом, милуючись кожна собою, і побажали Славі гарного сну. Дівчина зачинила за ними двері на ключ, намочила ганчірку і стерла підлогу, бо так натоптали й насмітили в кімнаті, що бридко було ступати. Потім взяла художню книжку, яку не встигла дочитати у поїзді, й залізла під ковдру. В гуртожитку не палили — і через шпари у вікнах пробирався неприємний холод.

Перед очима швидко пробігали сторінки роману, герої якого знайшли свою долю, кохання перемогло, а зло, як завжди, зазнало кари. Дочитала останню сторінку, поклала книжку на тумбочку і стала перегортати сторінки свого життя, зовсім не такого, як у книжках. У кожної людини воно своє і зі всякого можна писати роман.

... Після новорічної зустрічі Арсен зі Славою часто зустрічалися, і обоє відчували, що їх притягує одне до одного чимраз більше. Вони могли годинами розмовляти ні про що і не набридали одне одному. Дівчина рідко приймала запрошення навідатися до бару чи ресторану, а пропонувала ознайомитися з якимось музеєм або відвідати виставку. На відміну від інших дівчат, Слава не палила цигарок і мало вживала спиртного навіть на забавах. Спочатку Арсен гадав, що вона не від світу цього, бо відрізняється від інших дівчат своєю поведінкою, але саме це його найбільше і вабило до неї. Хотів переконатися, чи вона й справді не

така, як інші, чи це перше враження оманливе. Слава не була красунею, мала звичайну на перший погляд зовнішність. Широкі брови, подаровані батьками, дівчина навіть не пробувала вискубувати, щоб стадно наслідувати моді, як це робили її подруги. Рівний витончений ніс і озерця карих очей надавали їй обличчю шляхетності. Що найбільше вражало людей, які з нею спілкувалися, – це погляд: пронизливий, сміливий, від якого не можна було заховатися, і, дивлячись в очі, обманювати. Арсен ішов до Слави, ніби до сповіді, хоч вона ніколи не випитувала подробиць його життя. Вона поводила себе вільно, але не дозволяла переходити межі дозволеного. Арсен дивувався сам собі, що ще ні разу не спробував затягти її до ліжка. Не тому, що вона йому не подобалася, а тому, що перед нею треба бути чесним і відвертим. Хлопець не був ще впевненим, що хотів би зв'язати свою долю саме з нею, тому й не квапив події, після яких, може, замучила б совість. Дівчат до ліжка є багато, а для життя знайти важко. Чимало знайшлося би готових на будь-що, аби лише розважитись «на дурничку». Та для життя хотів такої, за яку не треба було б боятися, що її переманить інший, з тугішим гаманцем.

Арсен не поспішав розповідати Славі ні про свою родину, ні звідки у нього беруться гроші для безбідного – принаймні, як для студента – життя, аж поки не настало 9 Травня.

Цей день знають усі громадяни, але святкують далеко не всі. Молодь відсторонилася від нього, хіба що рада зайвому вихідному дню, який можна гарно провести на природі. Для старшого покоління – це особливий день, час спогадів і зустрічей із друзями, ветеранами Великої Вітчизняної війни. Щороку живих свідків тієї трагедії стає менше і донести правду до людей стає все важче.

Подруги з кімнати, скориставшись довгими вихідними, роз'їхалися по домівках, бо вони мешкали недалечко від Києва, а Слава залишилася одна. Зранку зателефонувала бабуні до Тернополя, хотіла привітати зі святом, але вона сухо відповіла в трубку: «Це не моє свято. Піди на Хрещатик і підтримай наших, якщо можеш...» Слава знала, що її бабуня під час війни була медсестрою і зв'язковою УПА,

